

Najważniejsze pojęcia

Poznaj co to jest ustawa budżetowa, deficyt, subwencja, dotacja i inne

 16.04.2024



Słownik

Akcyza

Podatek konsumpcyjny, zaliczany do podatków pośrednich (wartość akcyzy dolicza się do ceny płaconej przez konsumenta). Podatnikami akcyzy są osoby fizyczne i prawne oraz jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, które wykonują czynności, opodatkowane akcyzą (np. podmiot produkujący lub nabywający wewnątrzwspólnotowo wyroby akcyzowe) lub wobec których zaistniał taki stan faktyczny, w którym powinny zapłacić akcyzę (np. podmiot używający lub sprzedający wyroby węglowe, które uzyskał w drodze czynu zabronionego, pod groźbą kary).

Opodatkowaniu akcyzą podlegają wyroby akcyzowe, w tym: napoje alkoholowe, wyroby tytoniowe, wyroby energetyczne (np. benzyna, olej napędowy, gaz LPG, wyroby węglowe), energia elektryczna, susz tytoniowy, płyn do papierosów elektronicznych, wyroby nowatorskie i samochody osobowe. Stawki akcyzy zwykle są ujmowane w kwocie na jednostkę wyrobu, jak również w kwocie na jednostkę wyrobu i w procencie maksymalnej ceny detalicznej (papierosy, tytoń do palenia) oraz w procencie podstawy opodatkowania (samochody osobowe). Podstawa opodatkowania zależy więc od rodzaju wyrobu, za który płaci się akcyzę.

Obowiązujące stawki akcyzy dla poszczególnych (niektórych) wyrobów akcyzowych i dla samochodów osobowych:

- olej napędowy – 1151 zł od 1000 litrów gotowego wyrobu,
- olej opałowy – 232 zł od 1000 litrów gotowego wyrobu,
- energia elektryczna – 5 zł za megawatogodzinę (MWh),
- piwo – 8,57 zł od 1 hektolitra za każdy stopień Plato gotowego wyrobu,
- wino – 174 zł od 1 hektolitra gotowego wyrobu,
- alkohol etylowy - 6275 zł od 1 hektolitra alkoholu etylowego 100% vol. zawartego w gotowym wyrobie,
- wyroby tytoniowe - papierosy (228,10 zł za każde 1000 szt. i 32,05% maksymalnej ceny detalicznej), tytoń do palenia (155,79 zł za każdy kilogram i 32,05% maksymalnej ceny detalicznej), cygara i cygaretki – 433 zł za kilogram,
- węgiel i koks przeznaczone do celów opałowych - 1,28 zł/1 gigadżul (GJ),
- samochody osobowe – 18,6% podstawy opodatkowania dla samochodów osobowych o pojemności silnika powyżej 2000 centymetrów sześciennych i 3,1% podstawy opodatkowania dla pozostałych samochodów osobowych.

Budżet państwa

Plan finansowy, który uwzględnia planowane dochody i wydatki państwa na rok budżetowy.

Budżet zadaniowy

Plan wydatków budżetowych, sporządzany w układzie funkcji, zadań i podzadań, wraz ze wskazaniem na poziomie zadań i podzadań celów, które planuje się osiągnąć w wyniku realizacji zadania/podzadania oraz mierników, określających stopień realizacji celów. Budżetowanie zadaniowe pozwala na zwiększenie przejrzystości finansów publicznych, skuteczności realizacji zadań publicznych i efektywności wydatkowania środków publicznych

CIT (skrót ang. Corporate Income Tax) - Podatek dochodowy od osób prawnych

Opodatkowaniu podlegają:

- osoby prawne,
- jednostki organizacyjne niemające osobowości prawnej, z wyjątkiem spółek niemających osobowości prawnej, z tym że podatnikami są spółki kapitałowe w organizacji,
- podatkowe grupy kapitałowe (składających się z co najmniej 2 spółek prawa handlowego, które mają osobowość prawną i funkcjonują w związkach kapitałowych oraz spełniają warunki określone w ustawie),
- spółki niemające osobowości prawnej, które mają siedzibę lub zarząd w innym państwie, jeżeli zgodnie z przepisami podatkowymi tego państwa są traktowane jak osoby prawne i podlegają w tym państwie opodatkowaniu od całości swoich dochodów, bez względu na miejsce ich osiągania.

Podatnicy, którzy mają siedzibę lub zarząd w Polsce, płacą podatek od całości swoich dochodów, bez względu na miejsce ich osiągania. Podatnicy, którzy nie mają w Polsce siedziby lub zarządu, płacą podatek tylko od dochodów, które osiągają w Polsce.

Podatek wynosi 19% podstawy opodatkowania.

Cło

Opłata pobierana przez państwo (grupę państw, np. Unia Europejska) w formie pieniężnej w związku z przywozem towarów określonych w taryfie celnej na obszar celny państwa (grupy państw). Cło pobierane jest z tytułu przywozu towarów z zagranicy (import). Obecnie cło, poza funkcją fiskalną (zwiększenie wpływów do Budżetu Państwa), spełnia głównie funkcje ekonomiczną, tzn. funkcję ochrony rynku wewnętrznego i rodzimych producentów przed napływem towarów wyprodukowanych za granicą.

Deficyt/nadwyżka budżetu państwa

Różnica pomiędzy wydatkami budżetu państwa a jego dochodami.

Dług publiczny

Obejmuje nominalne zadłużenie podmiotów sektora finansów publicznych, ustalone po wyeliminowaniu przepływów finansowych między podmiotami należącymi do tego sektora (tzw. skonsolidowane zadłużenie brutto). Jego źródłami są zaciągnięte:

1. pożyczki (w tym papiery wartościowe, których zbywalność jest ograniczona),
2. kredyty,
3. papiery wartościowe opiewające wyłącznie na świadczenia pieniężne (poza papierami udziałowymi),
4. zobowiązania wymagalne (tzn. zobowiązania, których termin płatności minął, a które nie zostały przedawnione lub umorzone) oraz
5. przyjęte depozyty.

Dochody

Wpływy do budżetu, które pochodzą przede wszystkim z podatków.

Dotacja

Środki, które podlegają szczególnym zasadom rozliczania, przekazywane z budżetu na realizację określonych zadań publicznych (dotacja celowe, przedmiotowe, podmiotowe). Dotacja jest nieodpłatna, bezzwrotna i ma charakter uznaniowy.

Inflacja

Wzrost poziomu cen dóbr i usług w danym okresie (inflacja miesięczna, średnioroczna, roczna).

Nadwyżka/deficyt sektora finansów publicznych (wg ustawy o finansach publicznych)

Dodatnia różnica między dochodami publicznymi a wydatkami publicznymi, ustalona dla okresu rozliczeniowego, stanowi nadwyżkę sektora finansów publicznych, zaś ujemna różnica jest deficytem sektora finansów publicznych.

Dochody i wydatki publiczne oraz nadwyżkę lub deficyt sektora finansów publicznych ustala się po wyeliminowaniu przepływów finansowych między jednostkami tego sektora.

Oznacza to, że dochodami sektora są tylko te, które pochodzą spoza sektora finansów publicznych, a wydatkami te, które są realizowane poza sektorem

PIT (skrót ang. Personal Income Tax) - Podatek dochodowy od osób fizycznych

Opodatkowaniu podlegają dochody osób fizycznych, które mają miejsce zamieszkania w Polsce, osiągnięte ze wszystkich źródeł przychodów, np. stosunku pracy, działalności wykonywanej osobiście, pozarolniczej działalności gospodarczej, z emerytury, renty, najmu, dzierżawy, kapitałów pieniężnych, nieruchomości, odpłatnego zbycia nieruchomości czy z działów specjalnych produkcji rolnej.

Podstawę opodatkowania stanowi dochód (przychód pomniejszony o koszty uzyskania przychodów), osiągnięty przez podatnika w roku podatkowym. Od dochodu odliczamy składki na ubezpieczenia społeczne, ulgi (np. rehabilitacyjna, internetowa, darowizny na cele kultu religijnego, honorowego krwiodawstwa, na cele społeczne). Dochód po odliczeniach stanowi podstawę opodatkowania.

Sposoby opodatkowania podatkiem PIT obejmują:

- opodatkowanie na zasadach ogólnych, wg skali podatkowej 17% i 32%,
- opodatkowanie na zasadach ogólnych, wg stałej 19% stawki podatku (np. z działalności gospodarczej, z kapitałów pieniężnych),
- wg zryczałtowanych form opodatkowania (ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych, kartą podatkową, zryczałtowanym podatkiem dochodowym od osób fizycznych).

Generalnie podatek pomniejszamy o składki na powszechne ubezpieczenie zdrowotne i ulgę na dzieci.

Podatki

Przymusowe, bezzwrotne i nieodpłatne świadczenie pieniężne pobierane przez państwo. Wpływy z podatków służą finansowaniu usług publicznych świadczonych na rzecz społeczeństwa, więc także i podatników. Podatki są płacone na rzecz Skarbu Państwa, województwa, powiatu lub gminy. Wysokość i rodzaje podatków określają przepisy. Płatnikami podatków mogą być osoby fizyczne i prawne. Wyróżniamy podatki dochodowe (PIT, CIT), konsumpcyjne (akcyza, VAT), podatki majątkowe (podatki spadkowe, podatki od posiadanego majątku). Podatki można podzielić także na pośrednie (np. VAT, akcyza) i bezpośrednie (podatek dochodowy – PIT, CIT, podatek od spadków i darowizn). Podatki bezpośrednie to podatki nakładane na dochody i majątek podatnika. Podatki pośrednie to najczęściej podatki konsumpcyjne.

Podatek od gier

Pobierany jest od podmiotów prowadzących działalność w zakresie gier hazardowych na podstawie koncesji lub zezwolenia.

Rezerwa ogólna

Środki zarezerwowane w budżecie na pokrycie nieprzewidzianych wydatków. Nie może być ona wyższa niż 0,2% wydatków budżetu państwa. O uruchomieniu tych środków decyduje rząd lub premier.

Saldo rachunku obrotów bieżących

Różnica między wartością eksportu towarów i usług oraz zagranicznych dochodów rezydentów a wartością importu towarów i usług oraz dochodów osiągniętych przez nierezydentów w kraju. W sytuacji gdy ta różnica jest ujemna/dodatnia mówimy o deficycie/nadwyżce rachunku obrotów bieżących.

Sektor finansów publicznych

Pojęcie szersze niż budżet państwa. Zgodnie z ustawą o finansach publicznych sektor finansów publicznych tworzą:

- organy władzy publicznej, w tym organy administracji rządowej, organy kontroli państwowej i ochrony prawa oraz sądy i trybunały;
- jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki;
- związki metropolitarne;
- jednostki budżetowe,
- samorządowe zakłady budżetowe,

- agencje wykonawcze,
- instytucje gospodarki budżetowej,
- państwowe fundusze celowe;
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych i zarządzane przez niego fundusze oraz Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego i fundusze zarządzane przez Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego;
- Narodowy Fundusz Zdrowia;
- samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej;
- uczelnie publiczne;
- Polska Akademia Nauk i tworzone przez nią jednostki organizacyjne;
- państwowe i samorządowe instytucje kultury;
- inne państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, z wyłączeniem przedsiębiorstw, instytutów badawczych, instytutów działających w ramach Sieci Badawczej Łukasiewicz, banków oraz spółek prawa handlowego.

Sektor instytucji rządowych i samorządowych (wg Europejskiego Systemu Rachunków Narodowych i Regionalnych w Unii Europejskiej (ESA'2010))

Składa się z jednostek instytucjonalnych będących producentami nierynkowymi, których produkcja globalna przeznaczona jest na spożycie indywidualne i ogólnospołeczne, finansowanych z obowiązkowych płatności dokonywanych przez jednostki należące do pozostałych sektorów, a także z jednostek instytucjonalnych, których podstawową działalnością jest redystrybucja dochodu i bogactwa narodowego.

Sektor ten obejmuje na przykład następujące jednostki instytucjonalne:

- jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych, które w wyniku postępowania prawnego funkcjonują jako organ sądowy dla innych jednostek na danym terytorium ekonomicznym, oraz administrują i finansują grupę działalności polegających głównie na dostarczaniu wyrobów i usług nierynkowych, przeznaczonych na zaspokojenie potrzeb społeczeństwa;
- instytucję lub instytucję typu przedsiębiorstwo, którą jest jednostka sektora instytucji rządowych i samorządowych, jeśli jej produkcja globalna jest w przeważającej mierze nierynkowa i jest ona kontrolowana przez jednostkę sektora instytucji rządowych i samorządowych;
- instytucje niekomercyjne uznane za samodzielne jednostki posiadające osobowość prawną, które są producentami nierynkowymi i są kontrolowane przez jednostki sektora instytucji rządowych i samorządowych;
- autonomiczne fundusze emerytalno-rentowe, w których istnieje prawny obowiązek płacenia składek, a sektor instytucji rządowych i samorządowych zarządza funduszami w zakresie rozliczania i zatwierdzania składek i świadczeń.

Sektor instytucji rządowych i samorządowych dzieli się na cztery podsektory:

- instytucje rządowe na szczeblu centralnym (z wyjątkiem funduszy zabezpieczenia społecznego);
- instytucje rządowe i samorządowe na szczeblu regionalnym (w Polsce ten podsektor nie występuje);
- instytucje samorządowe na szczeblu lokalnym (z wyjątkiem funduszy zabezpieczenia społecznego);

- fundusze zabezpieczenia społecznego.

W praktyce sektor instytucji rządowych i samorządowych obejmuje prawie wszystkie jednostki objęte zakresem sektora finansów publicznych (zdefiniowanego w ustawie o finansach publicznych) oraz niektóre jednostki nieobjęte zakresem sektora finansów publicznych, , takie, jak np.: Krajowy Fundusz Drogowy, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, niektóre przedsiębiorstwa czy fundacje, spełniające wyżej określone kryteria przynależności do sektora instytucji rządowych i samorządowych.

Stabilizująca reguła wydatkowa

Ma charakter antycykliczny i sprzyja stabilności finansów publicznych. Nakłada ograniczenia dla większości wydatków jednostek sektora instytucji rządowych i samorządowych. W regule wylicza się 2 podstawowe parametry: kwotę wydatków oraz ich limit. Kwota wydatków co do zasady rośnie zgodnie ze średnią 8-letnią realnego tempa wzrostu PKB pomnożoną przez cel inflacyjny NBP, z uwzględnieniem planowanych po stronie dochodowej znaczących działań dyskrejonalnych. W przypadku nierównowagi w finansach publicznych kwota wydatków zostaje odpowiednio zmniejszona wskutek działania mechanizmu korygującego. Na podstawie kwoty wydatków oblicza się prawnie wiążący limit wydatków dla ok. 2/3 krajowych wydatków ww. sektora.

Celem reguły jest stabilizacja finansów publicznych przez redukcję, a następnie utrzymanie strukturalnego deficytu sektora instytucji rządowych i samorządowych na poziomie średnioterminowego celu budżetowego (MTO).

Subwencja

Środki przekazane z budżetu państwa dla jednostek samorządu terytorialnego bez wskazania celu, na jaki mają zostać przeznaczone. Subwencja podobnie jak dotacja jest nieodpłatna i bezzwrotna. Od dotacji różni się tym, że ma charakter roszczeniowy, tj. jeśli jest zapisana w budżecie, to musi być przekazana danemu pomiotowi.

Ustawa budżetowa

Jeden z najważniejszych aktów prawnych w państwie, który określa jego roczny plan finansowy, obejmujący dochody i wydatki, zwany budżetem państwa. Projekt ustawy budżetowej opracowuje Minister Finansów, uchwała Rada Ministrów, która przedstawia go Sejmowi do 30 września roku, poprzedzającego rok budżetowy.

Wydatki

Środki przeznaczone na realizację zadań, które wykonuje administracja państwowa.

Wydatki elastyczne

Wydatki, których wysokość nie jest wskazana w odrębnych ustawach. Rząd może oddziaływać na ich wysokość w sposób bezpośredni. Należą do nich m.in. wynagrodzenia i wydatki rzeczowe jednostek budżetowych, dotacje dla jednostek samorządu terytorialnego i dla jednostek sektora finansów publicznych.

Wydatki zdeterminowane - (wydatki sztywne)

Obowiązkowe wydatki z budżetu państwa, których wysokość wynika z ustaw innych niż ustawa budżetowa lub wcześniej podjętych zobowiązań, ujętych w ramy prawne. Ich wysokość nie może być dowolnie regulowana przez rząd.

Wierzytelności netto (+)/zadłużenie netto (-) sektora instytucji rządowych i samorządowych (zgodnie z definicją ESA'2010)

Różnica między dochodami ogółem a wydatkami ogółem (odpowiednik nadwyżki/deficytu). Przedstawiają kwotę, jaką sektor instytucji rządowych i samorządowych może udostępnić w formie pożyczek lub musi pożyczyć aby sfinansować swoje operacje o charakterze niefinansowym. Wierzytelności netto oznaczają nadwyżkę finansową pożyczoną dłużnikom, zaś zadłużenie netto - finansowanie deficytu. Jest to pozycja bilansująca rachunku finansowego, nabycie netto aktywów finansowych pomniejszone o zaciągnięcie netto zobowiązań.

Wpłaty jednostek samorządu terytorialnego

Wpłaty jednostek samorządu terytorialnego do budżetu państwa związane są z mechanizmem redystrybucji dochodów pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego

VAT

Podatek pośredni, zawarty w cenie towarów i usług. Daje państwu tym więcej pieniędzy, im więcej ludzie i firmy wydają na konsumpcję. Stawka podstawowa w podatku od towarów i usług wynosi obecnie 23%. Obok stawki podstawowej ustawa przewiduje stawki obniżone (obecnie) 8% (dla niektórych produktów spożywczych, niektórych towarów związanych z ochroną zdrowia, np. leków, z produkcją rolną, np. nawozów, środków ochrony roślin, niektórych usług w zakresie sportu, kultury, rekreacji, transportu pasażerskiego, dla tzw. usług bytowych i in.), 5% (dla produktów rolnych i nieprzetworzonych produktów spożywczych jak warzywa, mięso, mleko, ryby, niektórych artykułów higienicznych, produktów dla dzieci, np. smoczków, pieluszek, wydawnictw książkowych), 0% (zasadniczo dla eksportu, wewnątrzwspólnotowej dostawy).